

ՌԵՍՊՈՒԲԼԻԿԱՅԻ ՖԱԲՐԻԿԱՆԵՐՈՒՄ, ԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐՈՒՄ ԵՎ ԿԱՌՈՒՑՑՆԵՐՈՒՄ

Արտադրության էկոնոմիկա և կազմակերպում

ԺՈՂՏՆՏԻՈՐՀԻ ՍԻՍՏԵՄԻ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՄԻ ՔԱՆԻ ՀԱՐՑԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

Կ. ՓԱՐՍԱԴԱՆՅԱՆ

Ժողտնտխորհի ֆինանսական բաժնի պետ

Հայկական ՍՍՌ 1958 թվականի Պետական բյուջեով շահույթներից բյուջեին հատկացվող մասնահանումների ամբողջ գումարի ավելի քան 56 տոկոսը նախատեսված է ստանալ Ժողտնտխորհի ձեռնարկություններից և կազմակերպություններից, մինչդեռ 1957 թվականին նրանք կազմել են միայն 52 տոկոս: Հաշվի առնելով ռեսպուբլիկայի Պետական բյուջեի ընդհանուր աճը, կարելի է ասել, որ 1958 թվականին զգալիորեն կավելանան Ժողտնտխորհի սիստեմի ձեռնարկությունների շահույթներից բյուջեին հատկացվող մասնահանումների տեսակարար կշիռն ու բացարձակ գումարը:

Նրստ զգալի է նաև Ժողտնտխորհի ձեռնարկություններից ռեսպուբլիկայի բյուջեին հատկացվող շրջանառության հարկի մուծումների տեսակարար կշիռը, որը 1957 թվականին կազմել է եկամտանքի այդ տեսակի մուծումների ընդհանուր գումարի 26,3 տոկոսը: 1958 թվականին այդպիսի մուծումները կկազմեն մոտ 31 տոկոս, չհաշված շրջանառության հարկի այն մասը, որն առաջանում է Հայկական ՍՍՌ Ժողտնտխորհի ձեռնարկություններում, բայց իրացվում է մեղում է մյուս միութենական ռեսպուբլիկաներում (օրինակ՝ գինու, օղու, կոնյակի և արտահանվող այլ ապրանքների գծով):

Ժողտնտխորհի սիստեմում ստեղծվող եկամուտների զգալի մասը ծախսվում է ընդլայնված

սոցիալիստական վերարտադրության վրա՝ կապիտալ ներդրումների ձևով և շրջանառության միջոցների աճի վրա: Բավական է ասել, որ 1957 թվականին Ժողտնտխորհի կապիտալ ներդրումների 593,4 մլն. ռուբլու ընդհանուր գումարից, այդ թվում սեփական աղբյուրների հաշվին, ներդրվել է 306,5 մլն. ռուբլի կամ մոտ 52 տոկոս, իսկ 1958 թվականին այդ գումարը կհասնի մոտ 752,6 մլն. ռուբլու: Սեփական ներդրումները կկազմեն ծավալի կեսից ավելին և հավասար կլինեն 383,2 մլն. ռուբլու:

Բերված տվյալները խոսում են այն հսկայական դերի մասին, որ խաղում են Ժողտնտխորհի սիստեմի եկամուտները ռեսպուբլիկայի Պետական բյուջեի և Ժողովրդական տնտեսության պլանի կատարման գործում:

Եթե հաշվի առնենք, որ այդ եկամուտները մոբիլիզացվում են Ժողտնտխորհի ձեռնարկությունների և կազմակերպությունների ֆինանսական պլանների միջոցով, ապա պարզ կդառնա, որ ռեսպուբլիկայի արդյունաբերության առջև դրված խնդիրների կատարումը կախված կլինի Ժողտնտխորհի սիստեմի և նրա ձեռնարկությունների ֆինանսական աշխատանքի կազմակերպումից:

Չնայած Ժողտնտխորհի ձեռնարկությունների ֆինանսական աշխատանքի ճիշտ դրվածքի հսկայական նշանակությանը, նա ամենևին էլ չի

բավարարում առաջադրվող պահանջներին: Այսպես, Ժողտնտխորհի ձեռնարկություններից գրեթե ոչ մեկում ֆինանսական բաժին չկա: Մի քանի խոշորագույն ձեռնարկությունների հաստիքներում (Կանաչ, Սրևանի ավտոդղների գործարան, Կիրովի անվան գործարան և այլն) նախատեսված են ֆինանսիստներ, բայց նրանք նույնպես մտնում են հաշվապահության կազմի մեջ: Ձեռնարկությունների մեծ մասում ֆինանսիստներ բոլորովին չկան և ֆինանսական աշխատանքը տարվում է նրանց հաշվապահական ապարատի միջոցով: Պատահական չէ, որ այդ պայմաններում ձեռնարկությունների ֆինանսական աշխատանքը հանգում է միայն բեռնված արտադրանքի համար բանկին հաշիվներ ներկայացնելուն, հաշվարկային և այլ վարկեր ստանալուն, վերադառ կազմակերպություններին զանազան տեղեկանքներ տալուն:

Շատ ձեռնարկություններում ֆինանսական պլանների կազմումը կենտրոնացված է պլանային բաժիններում, իսկ մյուսներում՝ հաշվապահություններում: Դրանով էլ հիմնականում սահմանափակվում է Ժողտնտխորհի ձեռնարկությունների ֆինանսական աշխատանքը:

Իսկ ինչու է թերազնահատվում ֆինանսական այդպիսի կարևոր նշանակություն ունեցող աշխատանքը Ժողտնտխորհի ձեռնարկությունների և կազմակերպությունների ղեկավարների հիմնական մասի կողմից: Դա բացատրվում է այն սխալ պրակտիկայով, որ անցյալում կիրառել են միոլթենական և մի քանի ռեսպուբլիկական միխիստություններ, որոնք ձեռնարկություններին ֆինանսական պլաններ էին իջեցնում և տրեքետներում ու գլխավոր վարչություններում կենտրոնացնում: ֆինանսական և պլանավորող օրգանների հետ եղած բոլոր գործառնությունները: Այդպիսի կարգը խախտում էր սոցիալիստական պլանավորման սկզբունքները, որոնք նախատեսում են ձեռնարկությունների կոյիկտիվների ակտիվ մասնակցությունը արտադրաֆինանսական պլաններ կազմելու գործին:

Այդ վնասակար պրակտիկայի դառնորոշներից մեկը հանդիսանում է շահույթներից բյուջեին հատկացվող մասնաճանդումների հաշվարկների կենտրոնացումը Ժողտնտխորհի մի շարք վարչություններում: Հաշվարկների կենտրոնացումը

իջեցնում է ձեռնարկությունների պատասխանատվությունը՝ բյուջեի հանդեպ եղած պարտավորությունները կատարելու համար և չի խթանում ֆինանսական օրգանների անմիջական կապը ձեռնարկությունների հետ:

Ընդ որում, արդյունաբերության կառավարման վերակառուցման և Հայկական տնտեսական վարչական շրջանի Ժողտնտխորհի կազմակերպման հետ փոխվել են նաև այն պահանջները, որոնք ներկայացվում են ձեռնարկություններին՝ ֆինանսական աշխատանքի ընաճավում: Սակայն առայժմ դրանք հանգեցվել են այն բանին, որ ձեռնարկություններն իրենք են կազմել 1958 թվականի հսկիչ թվերը և կատարել նրանց հետագա ճշտումը 1957 թվականի տարեկան հաշվետվության տվյալների և այն ուղղակի հաշվարկների հիման վրա, որոնք հիմնված են պլանի ծավալային և այլ հաստատված ցուցանիշների վրա:

Բավարարվել դրանով, կնշանակել ձեռնարկություններում ֆինանսական աշխատանքը հանգեցնել միայն ֆինանսների պլանավորման հարցերին, այսինքն՝ հրաժարվել ձեռնարկությունների ֆինանսական աշխատանքի բոլոր մնացած կողմերից, որոնք պետք է դրականապես ազդեն նրանց ֆինանսների վրա, վերջիններս ամրապնդեն և դարձնեն տնտեսական հաշվարկի ամրապնդման և շահույթաբերության բարձրացման իսկական միջոցներ:

Ձեռնարկություններում նյութական և աշխատանքային ծախսումների տնտեսման, քանակական և որակական ցուցանիշների կատարման ու գերակատարման, աշխատողների համար նյութական խթանների ստեղծման գործում մեծ նշանակություն ունի ներգործարանային տնտեսաշվարկի կազմակերպումը: Սակայն պետք է ասել, որ այդ հարցին շատ քիչ տեղերում է ուշադրություն դարձվում և, մեր կարծիքով, դրա պատճառը ֆինանսական ապարատի բացակայությունն է:

Ձեռնարկությունների մեծ մասի սեփական շրջանառու միջոցների նորմատիվները նախատեսվել են, երևիով նրանց գործունեության սկզբնական շրջանի համար բնորոշ պայմաններից: Մեզ մոտ տարեցտարի կատարելագործվում է արտադրության տեխնոլոգիան, արմատավորվում է նոր, ավելի կատարյալ տեխնիկա, փոխվում է մատա-

կարարման և գնորդների աշխարհագրությունը և այլն, բայց սեփական շրջանառու միջոցների կարիքը հաշվելիս հիմնականում կրկնվում է անցյալում հաստատված միջոցների շրջապտուկը, արտահանված օրերով, և կատարվում է նորմատիվ մեխանիկական աճեցումը՝ արտադրանքի թողարկման ծավալի ավելացմանը համապատասխան:

Լինում են, իհարկե, դեպքեր, երբ ավելի երկարատև տեխնոլոգիական պրոցես ունեցող ապրանքների արմատավորման շնորհիվ, ծագում է անավարտ արտադրության համար սահմանված նորմատիվի վերանայման և ավելացման անհրաժեշտությունը: Իսկ այդ աշխատանքը պետք է կատարվի ձեռնարկությունների ֆինանսական ապարատի միջոցով, մի ապարատ, որը կամ բոլորովին բացակայում է, կամ պատշաճ բարձրությամբ վրա չի դնելում:

Վերջապես, քիչ կարևոր նշանակություն չունի ոչ պիտանի կամ ավելորդ նյութական արժեքներում շրջանառու միջոցների ստեղծման կանխումը: Վերջին հաշվետվությունների տվյալներով նորմավորվող ակտիվների գերնորմատիվային մնացորդները ժողտնտիստրհի սխտեմում հասնում են 110 միլիոն ռուբլու, որոնց կազմում, հիմնականում, գնվում են հումքը, օժանդակ նյութերը և մյուս արտադրական պաշարները: Դրանց զգալի մասը ենթակա է իրացման, մնացածը՝ դուրս դրման:

Նորմավորվող ակտիվների դրուձյան սխտեմատիկ ուղղմանսիրությունը, ավելորդ պաշարների ստեղծման կանխումը, շրջանառու միջոցների իմմոբիլիզացիայի թուլլ շտալը հանդիսանում են ձեռնարկության ֆինանսական ապարատի կարևորագույն խնդիրները:

Ֆինանսական աշխատանքի պատասխանատու տեղամասը, որ ապահովում է բյուջեի կարևորագույն եկամտային աղբյուրների կատարումը, նուրբպես հանդիսանում է շահույթների պլանի կատարման սխտեմատիկ վերլուծության և վերջինների ուղղումը ձեռնարկության ֆինանսական պլանով նախատեսված նպատակի համար:

Այդ բոլոր հարցերը կարող են հաջողությամբ լուծվել միայն որակյալ ֆինանսական ապարատի առկայության դեպքում, որից, դժբախտաբար, զուրկ է ժողտնտիստրհի ձեռնարկություն-

ների գերակշռող մեծամասնությունը:

Իժվար է պատկերացնել մի ձեռնարկություն, որը կառավարման ապարատի կազմում չունենա պլանային բաժին, աշխատանքի և աշխատավարձի բաժին, գլխավոր մեխանիկի և էներգետիկի բաժին և այլն, որոնք կոմպլեկտավորված չլինեն բարձրագույն կրթություն ունեցող աշխատողներով:

Դժվար է նույնպես պատկերացնել մի ձեռնարկություն, առանց ֆինանսական բաժնի, սակայն իրականում վերջինների ֆինանսները վերավտահվել են մասնագիտական կրթությունից զուրկ, հաշվապահություն կազմի մեջ մտնող աշխատողներին:

Խոսելով ձեռնարկությունների ֆինանսական աշխատանքի մասին, չի կարելի մի քանի խոսք չասել նաև այդ աշխատանքի դրուձյան մասին ժողտնտիստրհի ճյուղային վարչություններում:

Կարելի է ասել, որ այստեղ էլ դրուձյունը լավ է: Ֆինանսական բաժիններ ունեն միայն Սննդի և Թեթև արդյունաբերության վարչությունները՝ 2—3 միավորների կազմով, իսկ մնացած բոլոր վարչությունները՝ մեկական ֆինանսիստ, որոնք 9 վարչություններում մտնում են պլանային բաժինների կազմի մեջ և 2 վարչություններում՝ հաշվապահության կազմի մեջ:

Այդ դրուձյունը հանգեցնում է այն բանին, որ վարչությունները չեն ապահովում ֆինանսական պլանների և վարկային հայտերի ժամանակին ու որակական կազմումը, սխտեմատիկորեն չեն վերլուծում ձեռնարկությունների ֆինանսատնտեսական գործունեությունը, չեն վերահսկում և չեն դեկավարում նրանց ֆինանսական աշխատանքը:

Ժողտնտիստրհի առջև ծագացած խնդիրները համառորեն պահանջում են ֆինանսական աշխատանքն արագորեն վերակառուցել ձեռնարկություններում և ճյուղային վարչություններում, նրանցում ստեղծել որակյալ աշխատողներով կոմպլեկտավորված լիարժեք ֆինանսական ապարատ:

Խմբագրության կողմից. Կ. Փարսադանյանի հոգվածը հրապարակվում է քննարկման կարգով: Խմբագրությունը խնդրում է ընթերցողներին հայտնել իրենց կարծիքները և դիտողությունները: